

Скоромна Маріанна Володимирівна,
ORCID ID: 0000-0003-4633-2484

*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогічних технологій початкової освіти
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»*

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ

PREPARATION OF THE FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHER FOR THE IMPLEMENTATION OF INCLUSIVE EDUCATION TECHNOLOGIES

У статті досліджено та обґрунтовано рівні психологічної підготовки педагогів до роботи в інклюзивному освітньому просторі. Отримані результати дослідження продемонстрували достатньо добрий рівень підготовки майбутніх вчителів інклюзії початкової школи, та їх готовність до цієї роботи, й самостійний та усвідомлений вибір професії вчителя інклюзії. Також автор подав уточнення поняття «інклюзія», «психологічна готовність»; окреслив специфіку організації інклюзії в Україні; визначив вимоги щодо рівня й змісту психологічної готовності педагога до професійної діяльності в умовах інклюзії. Актуальність проблеми, яка порушена у статті, це один із важливих етапів психологічної підготовки педагога у реалізації ідей інклюзивної освіти, задля успішного навчання всіх учасників освітнього процесу. Під час проведення дослідження автор застосував теоретичний аналіз та узагальнення наукової та методичної літератури з проблеми, аналіз, порівняння, класифікація, узагальнення наукових положень, філософської та психолого-педагогічної літератури. Це дало змогу сформулювати концептуальні підходи до поставленої проблеми, визначити поняттєво-категоріальний апарат та основні науково-теоретичні положення. З емпіричних методів були використані діагностичні, обсерваційні, статистичні та графічні. Інклюзивна освіта в Україні тільки починає свій стрімкий шлях формування, втілення та розвитку. Цьому максимально сприяє підтримка першої леді країни, держави та місцевих громад. Великий внесок робить досвід західних держав відносно втілення та розвитку інклюзії, який ми досліджуємо, та щось обираємо й застосовуємо у своїй державі. Розвиток інклюзивної освіти – це шлях до створення більш справедливого та гуманного суспільства, де кожна дитина має можливість отримати якісну освіту та реалізувати свій потенціал. Проведене дослідження, звісно, не дає остаточних відповідей на всі питання, пов'язані з підготовкою майбутніх вчителів інклюзії в НУШ. Воно лише окреслює певні аспекти цієї складної та багатогранної проблеми, відкриваючи широкі перспективи для подальших наукових досліджень.

Ключові слова: інклюзія, психологічна готовність, Україна, професійна готовність, початкова школа, НУШ.

The article examines and substantiates the level of psychological preparation of teachers to work in an inclusive educational space. The obtained results of the study demonstrated a sufficiently good level of training of future inclusion teachers of primary school, and their readiness for this work, and an independent and conscious choice of the profession of inclusion teacher. The author also clarified the concepts of "inclusion", "psychological readiness"; outlined the specifics of organizing inclusion in Ukraine; determined the requirements for the level and content of the teacher's psychological readiness for professional activity in conditions of inclusion. The relevance of the problem raised in the article is one of the important stages of the teacher's psychological training in the implementation of the ideas of inclusive education, for the successful training of all participants in the educational process. During the research, the author applied theoretical analysis and generalization of scientific and methodical literature on the problem, analysis, comparison, classification, generalization of scientific provisions, philosophical and psychological-pedagogical literature. This made it possible to formulate conceptual approaches to the given problem, to define the conceptual and categorical apparatus and basic scientific and theoretical provisions. Diagnostic, observational, statistical and graphical methods were used from empirical methods. Inclusive education in Ukraine is just beginning its rapid path of formation, implementation and development. This is facilitated by the support of the first lady of the country, the state and local communities. A great contribution is made by the experience of Western countries regarding the implementation and development of inclusion, which we study, and choose something and apply in our country. The development of inclusive education is a way to create a more just and humane society, where every child has the opportunity to receive a quality education and realize their potential. The conducted research, of course, does not provide final answers to all questions related to the training of future teachers of inclusion in the National University of Higher Education. It only outlines certain aspects of this complex and multifaceted problem, opening broad perspectives for further scientific research.

Key words: inclusion, psychological readiness, Ukraine, professional readiness, primary school, NUS.

Вступ. Автор у цій публікації розглядає останні зміни, що відбулися в галузі освіти. Він зазначає, що світове співтовариство націлене на уніфікацію освітніх стандартів та активно розвиває інклюзивний підхід у навчанні осіб з особливими освітніми потребами. Автор пояснює, що концепція інклюзії передбачає активне включення кожної особи у навчальний процес та створення спеціальних умов для адаптації дітей з ООП до навчання, з метою забезпечення їх успішності. Останнім часом інклюзивна освіта стала дуже важливою в школах і дитячих садках. Проте, багато дошкільних закладів не мають інклюзивної програми, а багато педагогів і не знають про неї. У деяких школах є інклюзивні класи, але підхід вчителів залишається незмінним. Підготовка педагогів до інклюзивної освіти зазвичай фокусується на знаннях про особливості дітей з порушеннями, але приділяється менше уваги їхній готовності працювати з такими дітьми на особистісному та психологічному рівнях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останні дослідження та публікації в галузі формування готовності фахівця інклюзивного класу до організації індивідуалізованого навчання свідчать про широкий інтерес до питань інклюзивної освіти серед різних авторів. Ці дослідження розглядають різні аспекти інклюзивної освіти, включаючи методику і підходи до індивідуалізованого навчання. Ідеологія інклюзивної освіти та теоретичні основи цієї сфери: В. Кремьон, І. Зязюн, Ю. Найда Н. Софій та інші; проблеми розвитку особистості педагога: С. Сластьонін, А. Кошелева; формування професійно-педагогічних здібностей: М. Дьяченко, А. Маркова, Н. Кузьміна, Л. Кандибовчик. Дослідження здійснювалося на базі лабораторії інноваційних педагогічних технологій, що слугувала основним майданчиком для апробації та впровадження передових методик у галузі освіти. Проте, незважаючи на актуальність поданої проблеми, зазначена науково-педагогічна проблема не набула розвитку в теорії і практиці початкової школи.

Мета статті полягає в дослідженні рівня психологічної готовності педагогів до роботи в інклюзивних навчальних середовищах як у теоретичному, так і в практичному аспектах.

Завдання статті: розглянути психологічну готовність педагогів у психолого-педагогічних дослідженнях та рівень підготовленості майбутніх вчителів до роботи в умовах НУШ; дослідити систему інклюзивної освіти в Україні та описати критерії, які стосуються рівня та змісту психологічної підготовки вчителя для успішної професійної діяльності в інклюзивному середовищі;

підготувати методичні поради з удосконалення підготовки майбутніх педагогів до роботи в інклюзивних умовах НУШ.

Виклад основного матеріалу дослідження. Психологічна готовність педагогів до інклюзивної практики одне з важливих умов реалізації ідей інклюзивної освіти. Вже на початкових етапах освіти виникає серйозна проблема – проблема психологічної неготовності не лише вчителів масової школи, а й педагогів дитячих дошкільних закладів. У педагогів частіше за все проявляються такі психологічні бар'єри як [1, с. 23]:

1. Страх перед невідомим;
2. Страх шкоди інклюзії для решти учасників процесу;
3. Негативні установки та упередження;
4. Професійна невпевненість педагога;
5. Небажання змінювати себе;
6. Психологічна неготовність до роботи з «особливими» дітьми.

Це змушує керівників освітніх закладів, турбуватися про формування психологічної готовності педагогів до реалізації інклюзивної освіти.

Емпатія педагога по відношенню до дитини є не лише однією з форм прояву поваги, але також індикатором її повноцінного особистісного залучення у спілкування, своєрідної «роботи над собою» у непростому процесі виховання та розвитку дітей. Емпатія виражається у можливості піднятися над собою та над ситуацією, подивитися на себе зі сторони, дати оцінку своєї діяльності та поведінки при роботі з дітьми з особливими освітніми потребами. Здатність до співпереживань не лише підвищує адекватність сприйняття «іншого», але й веде до встановлення ефективних, позитивних взаємовідносин з учнями. Прояв емпатії знаходить емоційний відгук у учня, та між ним та педагогом встановлюються позитивні стосунки [2, с. 34]

Основний зміст педагогічної професії складають взаємини з людьми. Педагог, як будь-який інший керівник, повинен добре знати та представляти діяльність учнів, процесом розвитку яких він керує. Відмінність педагогічної професії полягає у тому, що вона за своєю природою має характер гуманістичної, колективної та творчої [3, с. 3-9] Інклюзивна освіта – це процес, у якому школа намагається відповідати на потреби всіх учнів, вносячи необхідні зміни до навчальної програми та ресурсів, щоби забезпечити рівність можливостей.

Так, у перші роки після Великої Вітчизняної війни, коли чисельність населення в Україні різко

знизилися, а частка інвалідів була досить високою, їх сприймали як повноцінних членів суспільства, діти-інваліди мали змогу навчатися разом із здоровими дітьми. Водночас особливих інструментів державного впливу на створення умов для здобуття освіти саме осіб з обмеженими фізичними можливостями в досліджуваному періоді не застосовувалося [4, 5].

Сьогодні, інклюзивне навчання поширюється у всіх регіонах України. Звісно, за декілька десятків років неможливо було накопичити значний досвід теорії і практики інклюзивної освіти на українських теренах, а тому роботи з осмислення проблем впровадження цього різновиду освіти у працях науковців особливо актуальні.

Ініціативу підхопила та також активно продовжує перша леді України Олена Зеленська, дружина Президента України – Володимира Зеленського. Так, Олена Зеленська активно пропонує, розвиває та підтримує будь-які намагання покращення інклюзивної освіти в Україні. Основна її мета – досягти цілковитої безбар'єрності у житті, навчанні, спілкуванні та праці людей з особливими освітніми потребами у сучасному соціумі.

Таким чином, інклюзивна освіта в Україні тільки починає свій стрімкий шлях формування, втілення та розвитку. Цьому максимально сприяє підтримка першої леді країни, держави та місцевих громад. Також великий внесок робить досвід західних держав відносно втілення та розвитку інклюзії, який ми досліджуємо, та щось обираємо й застосовуємо у своїй державі.

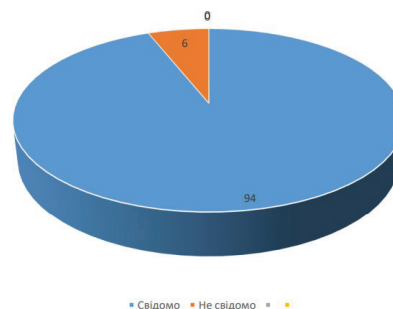
Ознайомлення з отриманими результатами нашого анкетування:

Дотримання норм та правил професійної діяльності вчителів інклюзії в роботі НВК встановила, що 15 (94%) респондентів указали, що їх права та обов'язки чудово дотримують в НВК. А 3 (6%) учасників відмітили, що в НВК не дотримуються їх правил та норм. Див.рис. 1

Рис. 1. Дотримання нормативно-правових норм в професійній діяльності вчителів інклюзії

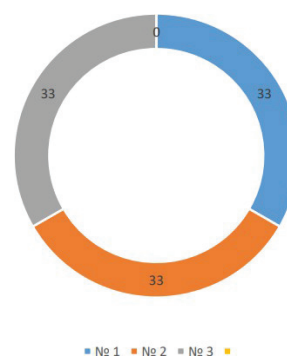
Свідомо, професію вчителя початкових класів обрали 15 (94%) респондентів, несвідомо професію обрали 3 (6%) спеціалістів. Див.рис.2

Рис. 2. Свідомість вибору професії вчителя інклюзії

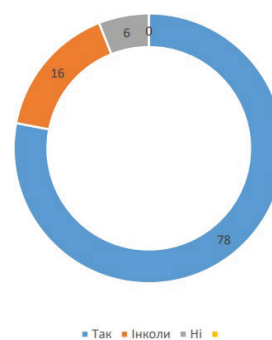
Майбутню професію вчителя інклюзії спеціалісти обрали за наступними критеріями:

- прагнення допомогти людям з ООП указали 6 (33%) чоловік;
- толерантність, милосердя та доброзичливість 6 (33%) респондентів;
- досвід допомоги психологу в школі з дітьми з ООП 6 (33%) учасників. Див.рис.3.

Рис. 3. Критерії вибору професії вчителя інклюзії

Підтримку колег на початковому етапі професійної діяльності отримали 10 (78%) респондентів, лише інколи підтримували колеги 5 (16%) учасників, відсутність підтримки вказали 3 (6%) вчителів. Див.рис.4

Рис. 4. Підтримка вчителів інклюзії на початковому рівні

Співпраця адміністрації НВК з вчителями інклюзії продемонструвала нам, що 15 (94%) респондентів указали, що адміністрація з ними співпрацює. А 3 (6%) учасників відмітили, що адміністрація з ними не співпрацює. Див.рис.5.

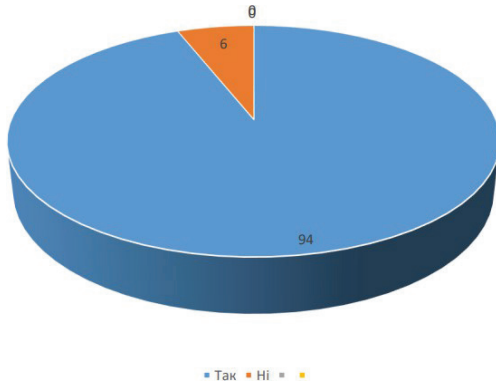

Рис. 5. Співпраця з вчителями інклюзії зараз

Співпраця батьків з вчителями інклюзії відмітили 15 (94%) респондентів, не співпрацюють з дефектологами 3 (6%) батьків. Див.рис.6.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Результати експериментального

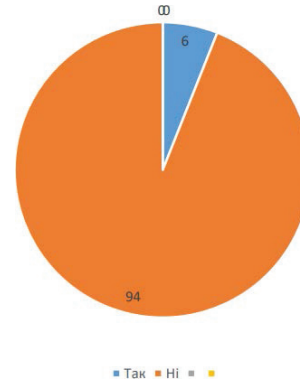

Рис. 6. Труднощі в професійній діяльності вчителів інклюзії

дослідження засвідчили, що підготовка майбутніх вчителів інклюзії знаходиться на достатньому рівні. Вчителі самостійно та осмислено вибирали дану роботу вчителя початкової школи, мали й продовжують відчувати підтримку колег та адміністрації. Але все одно мають та відчувають певні

труднощі, як у стосунках з батьками дітей з ООП, так і з адміністрацією.

Проведене дослідження, звісно, не вичерпує всіх питань підготовки майбутніх вчителів інклюзії в НУШ та відкриває перспективу для подальшого її вивчення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Альохіна С. Інклюзивна освіта в Україні: здобутки, проблеми та перспективи: резюме аналітичного звіту за результатами комплексного дослідження С. Альохіна URL: <http://www.twirpx.com/file/974948>
2. Бовкуш К.П. Готовність педагога до інклюзивної освіти / К.П. Бовкуш Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2015. №4 (48). С. 3–9.
3. Закон України «Про вищу освіту» // Закон від 01.07.2014 №1556– VII URL: <http://vnz.org.ua/>
4. Засенко В. Інклюзивна освіта: стан і перспективи розвитку в Україні/ К.: ФОП Придатченко П.М. 2017. С. 22.
5. Кучерук О. С. Компетентнісний підхід як основа підготовки майбутнього вчителя до реалізації завдань інклюзивного навчання О. С. Кучерук. URL: <http://gnpu.edu.ua/>